

MARAŞ DEPREMİ (1114)

Muharrem KESİK*

ÖZET

Bu makale 1114 yılında Maraş'ta meydana gelen deprem hakkında bilgi vermektedir. Maraş Depremi geniş bir sahada etkili olarak çok sayıda can ve mal kaybına neden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Maraş, Ortaçağ, Anadolu

Maraş, Ortaçağda Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Bu nedenle o döneme göre oldukça fazla sayılabilecek bir nüfusu barındırmakta idi. Çok eski bir kent olması nedeniyle de önemli tarihî olayların yaşandığı şehirlerden biri olmuştur. Şehrin tarihinde önemli bir yer işgal eden olaylardan biri de 1114 yılında yaşanan büyük depremdir.

29 Kasım 1114¹ Pazar günü sabahın erken saatlerinde Maraş'ta çok büyük bir deprem meydana geldi. Herkesin derin uykuda olduğu bir sırada

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Urfalı Mateos, (*Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi 952 – 1136 Ve Papaz Grigor'un Zeyli 1136 – 1162*, trc. Hrant D. Andreasyan, Ankara 1987) s. 255. Urfalı Mateos, Mareri ayının 12'sine tesadüf eden Pazar günü olarak kaydetmiş, Eseri notlayan Ed. Dulaurier de bunun 29 Kasım'a tekabül ettiğini belirtmiştir. Krş. Anonim Süryani Vekayinâmesi, nşr., J.B. Chabot, *Chronicon (syriacum)* ad annum chr. 1203/4 pertinens, *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium*, Paris 1918, trc., A.S.Tritton "The First and Second Crusades from an Anonymos Syriac Chronicle", *Journal of Royal Asiatic Society*, (January), s. 85; Vardan, *Cihan Tarihi*, trc. Hrant D. Andreasyan, "Türk Fütuhâtı Tarihi", *Tarih Semineri Dergisi*, İstanbul 1937, 1/2, 193. Süryani Mikhail (*Khronik*, (nşr. ve trc. J.B. Chabot), *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche jacobite d'Antioche(1116-99)*, Paris 1899-1924, (trc. Hrant D. Andreasyan), *Suryani Patrik Mihail'in Vekayinâmesi 1042 – 1195*, Ankara 1944, II, (TTK.'da henüz yayımlanmamış tercüme). s.60) ve Ebu'l- Ferec (*Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara 1987, II, 354) olayın 1115 yılının 29 Kasım Pazar günü meydana geldiğini kaydeder. Willermus (*Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*, (trc.Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum (Deniz aşırı Bölgelere Yapılan Seferlerin Tarihi) Adlı Eserinin XVI. XVII. ve XVIII. Kitaplarının Türkçe Çevirisi*), İstanbul 1994, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). I, 500), yalnız 1114 yılını verir. Müslüman tarihçiler Azîmî (*Azîmî Tarihi*, (yay. Ali Sevim), *Azîmî Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler* (H.430 – 538 = 1038 / 39 – 1143 / 44), Ankara 1988. s. 32, trc., s. 39) İbnü'l-Kalânîsî (*Zeylû Tarihi Dimaşk*, nşr., H.F. Amedroz, Beyrut 1908, s.191) zelzeleden kesin bir tarih vermeden 508 (1114 / 1115) yılı olayları içinde kaydederken, İbnü'l- Esîr (*el-Kâmil fi't- Târîh*, nşr., C.J.

aniden müthiş bir gürültü koptu ve yeryüzü şiddetle sarsıldı. Kayaların yarılıp, tepelerin çatladığı ve dağlarla tepelerin, ağaçlar gibi sallandığı görüldü. Bu arada insanları ürperten ve yüreklerine korku salan büyük bir çınlama ve uğultu da işitilmekte idi. Bütün bu sesler çok kısa bir süre sonra yerini depremin oluşturduğu enkazların altından gelen insan iniltilerine bırakmıştı. Ancak kimsenin kimseye yardım elini uzatacak durumu yoktu. Çünkü kaynakların ifadelerine göre², bu deprem ile birlikte Maraş şehri tamamen toprak altına gömülmüştü. Urfalı Mateos³, bu şehirde yaşayan hiç kimsenin depremden sağ olarak kurtulmadığını ve Maraş'ta yaşayan yaklaşık 40.000 kişinin öldüğünü kaydeder. Gerçekten de Maraş o dönemde, içinde büyük bir Hristiyan nüfusu barındıran önemli bir şehir idi⁴. Urfalı Mateos⁵, bu deprem sırasında insanların, kendi hayatından ümidi keserek kıyamet gününün geldiğini sandıklarını; Süryani Mikhail⁶ ise, Maraş şehrinin temellerinin havaya uçtuğunu, binaların yere döküldüğünü, şehrin kendi halkına mezar olduğunu ve bunu görenlerin dehşet içine düştüğünü kaydeder. Azîmî⁷, depremden önce havanın kararmış olduğunu kaydeder. Deprem Maraş'ın dışında Elbistan, Sîs, Misis, Keysun, Sümeysat (Samsat), Hısn-ı mansûr (Adıyaman), Raban, Urfa, Antakya, Harran, Haleb, Azaz, Esârib, Zerdana ve Bâlis'de de yıkıma yol açtı⁸. Suriye'de de

Tornberg, Beyrut 1979, X, 508; trc. Abdülkerim Özaydın, *İslâm Tarihi İbnü'l-Esîr El Kâmil Fi'l-Tarih Tercümesi*, İstanbul 1987, X, 404), Cemâziyelâhîr 508 (Kasım 1114) tarihini verir ki, bu tarih Urfalı Mateos'un kaydına tamamiyle uygun düşmektedir. Çünkü bu hicri tarihe göre 29 Kasım, Pazar gününe tekâbul etmektedir. Süryani Mikhail (s. 60) ve Ebû'l-Ferec (II, 354), her ne kadar seneyi 1115 olarak verseler de olayın gününü 29 Kasım olarak kaydederler. İbnü'l-Adîm (*Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*, nşr. Sami ed-Dehhan, Dımaşk 1954, II, 173) 28 Cemâziyelâhîr 508 (29 Kasım 1114) olarak. İbnü'l- Adîm (*Zübdetü'l-Haleb min Tarihi Haleb*, nşr. Sami ed-Dehhan, Dımaşk 1954, II, 173) 28 Cemâziyelâhîr 508 (29 Kasım 1114) olarak kaydetmiştir. Krş. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, Ankara 1990, I, 161 vd.; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1989, s. 232; Feda Şamil Arık, "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Meydana Gelen Depremler", *Tarih Araştırmaları Dergisi 1992-1994*, Ankara 1994, A.Ü. DTCF. Yay., XVI/27, s. 19, 23. Honigmann ("Maraş", *JA.*, VII, 314) 1114 yılını kabul ederken depremin gününü yanlış olarak 27 Teşrin II (27 Kasım) kaydeder.

² Bk. Urfalı Mateos, s. 255-256; Süryani Mikhail, s. 60; Ebu'l-Ferec, II, 354.

³ *Urfalı Mateos Vekayinâmesi*, s. 256. Anonim Süryani'ye göre (s. 85), 24.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Krş. Vardan, s. 193. Ebu'l-Ferec (II, 354) de depremin bütün Maraş halkı için bir mezar olduğunu kaydeder.

⁴ Hakkında geniş bilgi için bk. Ernst Honigmann-Besim Darkot, "Maraş", *JA.*, VII, 310-315.

⁵ a.g.e., s. 255. Krş. Vardan, s. 193.

⁶ *Vekayinâme*, s. 61. Krş. Willermus, s. 47.

⁷ *Azîmî Tarihi*, s. 32, trc., s. 39.

⁸ Bk. Urfalı Mateos, s. 256; İbnü'l-Kalânîsî, s. 191; Willermus, s. 46; Süryani Mikhail, s. 61; İbnü'l-Esîr, X, 508, trc. X, 404; Ebu'l-Ferec, II, 354; Simbat, *Vekayinâme*, trc. Hrant D. Andreasyan, çeviri nr. 68, s. 51-TTK'da henüz basılmamış tercüme-; İbnü'l-Adîm, II, 173. Willermus (s.47), depremin Doğu'nun en uzak yerlerinde bile hissedildiğini kaydeder.

hissedilen deprem hiçbir yerde Maraş'taki kadar büyük bir tahribat yapmadı. Bundan depremin merkez üssünün Maraş şehri olduğu anlaşılmaktadır.

Willermus⁹ da bu depremin en fazla Kilikya, Isauria ve Kuzey Suriye kıyı bölgesinde tahribat yaptığını kaydeder.

Sîs (Kozan) şehrinde bir çok manastır ve köy harap olurken onbinlerce insan da hayatlarını kaybettiler¹⁰. Deprem Sümeysât'da da birçok can almıştır. Hatta ölümler arasında bu sırada Sümeysât'ta bulunan Gerger kalesinin senyörü Konstantinus (Konstantin) da bulunmakta idi¹¹. Deprem sırasında Karadağ'da¹² bulunan meşhur Basilien manastırında ve Maraş yakınında bulunan Hesuantz (Jésuéens) denilen büyük manastırda ayin icra etmekte olan birçok din adamı üzerlerine yıkılan kilisenin altında kalmışlardır¹³.

Deprem Urfa surunun on üç kulesinin, Harran surunun bir kısmının yıkılmasına neden oldu. Fırat nehri yakınında (Kuzey Suriye) bulunan Bâlis kalesinin yarısı ve burada bulunan yüz ev yıkıldı¹⁴. Depremden sonra hayatta kalan insanlar korku içinde yaşadılar ve evlerinin yıkılmasından korkan halk, oturdukları yerlerden açık alanlara çıktılar¹⁵.

Zelzele sonrasında kar yağmaya başladı ve her taraf karla kaplandı¹⁶.

Müslümanların hâkimiyeti altındaki bölgelerde de yıkımlara ve insan kaybına yol açmasına rağmen¹⁷ Urfalı Mateos¹⁸, depremin vurduğu yerlerin tamamının Hristiyanlara ait yerler olduğunu, diğer bölgelerde ve Müslümanlara ait topraklarda hiçbir zararın meydana gelmediğini kaydeder ve bunun sebebini de Hristiyanların işledikleri büyük günâhlara bağlayarak onların dikkatini çekmek ister. Ancak depremin daha ziyade Hristiyanların yaşadığı bölgelerde büyük tahribâta ve can kayıplarına yol açtığı da bir gerçektir. Antakya kapısı

⁹ *Historia Rerum*, I, 500.

¹⁰ Urfalı Mateos, s. 256.

¹¹ Süryani Mikhail, s. 61. Krş. Ebu'l-Ferec, II, 354.

¹² Amanos dağıdır. Burada birçok manastır bulunduğu için Ermeniler'ce kutsal sayılır. Bk. Urfalı Mateos, s. 371, 391.

¹³ Geniş bilgi için bk. Urfalı Mateos, s. 256. Bu deprem esnasında Keysun'un Mar Jean ve Kırk Şehit kiliseleri de yıkılmıştır (bk. Süryani Mikhail, s. 61; Ebu'l-Ferec, II, 354).

¹⁴ Ebu'l-Ferec, II, 354.

¹⁵ Willermus, Aynı yer.

¹⁶ Urfalı Mateos, s. 256.

¹⁷ *Zübdetü'l-Haleb*, II, 173-174; Azîmî, s. 32, trc., 39; Ayrıca bk. Bedrüddin Aynî, *İkdü'l-cum'ân fi tarihi ehli'z-zamân*, Beyazıt Devlet ktp. Veliyüddin Efendi, nr. 2388, vr. 697 a. Krş. Sevim, s. 232.

¹⁸ *Urfalı Mateos Vekayinâmesi*, aynı yer. Krş. Demirkent, *Urfa*, I, 161.

burcunu yıkan bu deprem burada yaşayan birçok insanın ölümüne neden olmuştur¹⁹. Suriye'de bulunan Azaz kalesinde de tahribâta ve dört yüz kişinin ölümüne yol açmıştır²⁰. Hatta burada bulunan Selçuklu valisi deprem korkusu sebebiyle kaçarak Haleb'e gelmiş, ancak aralarının açık olması dolayısıyla bu bölgenin valisi Lülü'nün adamları tarafından yakalanarak ona teslim edilmiştir²¹. İşte deprem, insana düşmanını unutturacak kadar insan üzerinde de büyük bir yıkım oluşturmaktadır.

ABSTRACT

EARTHQUAKE OF MARASH

This article gives the earthquake which took place in Marash in 1114

The earthquake in Marash was effective in large area and resulted with massive deaths and property losses.

Keywords: *Earthquake, Marash, The Middle Ages, Anatolia*

HAÇLI SEFERLERİ'NİN BAŞINDAN 1204'E KADAR BATILILARIN BİZANS'I ZAPT ETME PLÂNLARI*

Birsel KÜÇÜKSİPAHIOĞLU**

ÖZET

Avrupa'nın Bizans'a karşı duyduğu kıskançlık, Haçlı Seferleri'nin başlaması ile birlikte ortaya çıktı. Avrupa'yı ayağa kaldıran böyle bir düşüncede Papaların özellikle de Papa VII. Gregorius ve halefi papa II. Urbanus'un rolü çok büyüktü. Çünkü her ikisi de Bizans'ın ortadan kaldırılmasını istemekte ve bunun da ancak Doğu'ya yapılacak sefer ile mümkün olabileceğini belirtmekteydiler.

Birinci Haçlı Seferi, 1101 Yılı Haçlı Seferleri, İkinci Haçlı Seferi ve Üçüncü Haçlı Seferi esnasında Batıların hedefi hep Bizans'ı ele geçirmek oldu. Bu arzularına ancak Dördüncü Haçlı seferi ile ulaşabildiler ve İstanbul o zamana kadar görmediği şekilde yağma, şiddet ve işgale maruz kaldı.

Anahtar Kelimeler: *Bizans, Haçlı Seferleri, Avrupa, Papa II. Urbanus, İstanbul.*

Avrupa'nın asırlardan beri Bizans'a karşı duyduğu kıskançlık, Haçlı Seferleri'nin başlaması ile birlikte belirgin bir şekilde ortaya çıktı. Bilindiği gibi Haçlı Seferleri, özellikle XI. Yüzyılın ortalarından itibaren batıya doğru ilerleyen ve Anadolu'yu yurt edinme mücadelesi veren Türkleri Anadolu'dan atmak için düzenlenmiş siyasî amaçlı askerî bir hareketti ve aynı zamanda bu hareketin altında Roma Kilisesi'nin İstanbul Patriklığı'ne karşı üstünlük sağlayarak Doğu'yu ele geçirme isteği ve hristiyan dünyasının tek hâkimi olmak düşüncesi de yatmaktaydı¹.

¹⁹ Galterius Cancellarius, *De Bello Antiochene*, R.H.C. occ., V, 1, s. 83-84; Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium*, R.H.C. occ., II, 52, s.428 vd., trc., R. Ryan, *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Knoxville 1969, s. 210.

²⁰ Azîmî'den naklen *İkd*, 697 a ; İbnü'l- Esîr, X, 508; trc., X, 404; İbnü'l- Adîm, II, 173. Krş. Sevim, *Suriye ve Filistin*, s. 232.

²¹ Aynı, *İkd*, vr. 697 a .

* Bu makale 25-29 Ağustos 2004 tarihleri arasında Society for the Study of the Crusades and the Latin East tarafından Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen "Around the Fourth Crusade Before and After (Dördüncü Haçlı Seferi: Öncesi ve Sonrası)" isimli uluslararası sempozyumda sunulan "The Western Plans to Capture Byzantium from the Beginnings of the Crusades to 1204" başlıklı bildirisinin Türkçe çevirisidir.

** Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

¹ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 1-4; aynı yazar, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı*, No: 35, 1994, s. 65-78; aynı yazar, "Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti ve Başlaması", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri (26-27 Mayıs 1997)*, İstanbul 1998, s. 1-14.